

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 7900/22

לפני: כבוד השופט י' עמית
כבוד השופטת ד' ברק-ארז
כבוד השופט י' אלרון

העותרת: פלונית

נ ג ד

המשיבים: 1. בית הדין הרבני הגדול
2. בית הדין האזורי ירושלים
3. פלוני

עתירה למתן צו על תנאי
פסק דינו של בית הדין הרבני הגדול בירושלים תיק
1318816/3

בשם העותרת: עו"ד מתן גוטמן
בשם המשיבים 1-2: עו"ד יצחק שמואל רוזנטל
בשם המשיב 3: עו"ד אלרן שפירא בר-אור

פסק-דין

השופט י' עמית:

העתירה שלפנינו מכוונת נגד פסק דינו של בית הדין הרבני הגדול (להלן: בית הדין הגדול) מיום 14.09.2022, בגדרו נדחה ערעור שהוגש על פסק דינו של בית הדין הרבני האזורי (להלן: בית הדין האזורי) בירושלים מיום 7.5.2021.

רקע והליכים קודמים

1. העותרת והמשיב 3 (להלן: המשיב) נישאו זה לזו בשנת 2004, ולהם שני ילדים משותפים. ערב הנישואים, חתמו הצדדים על הסכם ממון ולפיו הנכסים והזכויות של כל אחד מבני הזוג השייכים להם עובר לנישואים יהיו בבעלותם הבלעדית, ובתוך כך הדירות שהיו בבעלות כל אחד מהם (אחת לכל אחד), ולבן הזוג השני לא יהא חלק בהם (להלן: הסכם הממון). עוד נקבע בהסכם כי ככל שבמהלך הנישואים אחד מבני הזוג ימכור את הנכס המצוי בבעלותו, אזי התמורה שתתקבל ממכירת הנכס תיחשב אף היא כנכס שאין

לאזן את שוויו; כי רכוש שיירכש על ידם במהלך חיי הנישואים, יהיה שייך לשניהם באופן שווה; וכי יפנו לבית המשפט למשפחה על מנת לאשר את ההסכם כהסכם ממון.

לאחר שנישאו, בשנת 2005 נרכש מגרש בנווה אילן שנסיבות רכישתו מצויות במחלוקת בין הצדדים (להלן: המגרש), ובשנת 2008, בני הזוג החלו לבנות על המגרש את בית המגורים שלהם (להלן: הבית). אציין כי הצדדים התגוררו בבית החל משנת 2010 ועד שהתגרשו, וכן כי העותרת עודנה מתגוררת שם עם ילדיהם.

2. ביום 31.5.2020 הצדדים התגרשו, והמשיב הגיש לבית הדין האזורי תביעה לפירוק השיתוף בבית ולפינוי העותרת. העותרת מצדה הגישה תביעה לביטול הסכם הממון. המשיב טען, בין היתר, כי הוא שרכש את המגרש בנווה אילן, הרשום על שמו, מכספי מכירת הדירה שהייתה בבעלותו עובר לנישואים, וכן מכספים שקיבל במתנה ממשפחתו; כי בניית הבית מומנה באמצעות משכנתא שהמשיב לקח על שמו, ויתר הסכום שולם מכספי ירושה שקיבל מהוריו. לעומת זאת, העותרת טענה, בין היתר, כי רכישת המגרש ובניית בית המגורים התבצעו מכספים משותפים ובמעורבות מלאה של העותרת; כי המשיב לא קיבל כספים במתנה או בירושה, אלא לקח אותם במרמה מאמו; וכי הסכם הממון בין הצדדים אינו בתוקף, שכן לא אושר על ידי בית משפט לענייני משפחה חרף ההתנייה בהסכם הקובעת זאת.

3. בפסק דינו של בית הדין האזורי מיום 7.5.2021 נדונו טענות הצדדים בשלושה מישורים עיקריים – תוקפו של הסכם הממון; נסיבות רכישת המגרש בנווה אילן ובניית הבית; והוכחת קיומה של כוונת שיתוף ספציפי במגרש. באשר לתוקפו של הסכם הממון, בית הדין האזורי קבע כי ההסכם לא אושר על ידי בית המשפט המוסמך או על ידי נוטריון כנדרש בחוק יחסי ממון בין בני זוג, התשל"ג-1973 (להלן: חוק יחסי ממון); כי חרף האמור, לפי הפסיקה, אף להסכם ממון שלא אושר כדין עשוי להיות תוקף ככל שהצדדים נהגו לפיו; כי בני הזוג סברו שההסכם בתוקף ונהגו בהפרדה רכושית ובהתאם להוראותיו משך שנים רבות; כי לא ניתן לקבל את טענות העותרת ולפיהן לא הבינה את הסכם הממון או שחתמה עליו בהיותה "לחוצה", שכן הצדדים אישרו בחתימתם שהבינו את תוכנו ומשמעותו של ההסכם וחתמו עליו בהסכמה חופשית; כי העותרת פעלה בחוסר תום לב שכן ביקשה לבטל את ההסכם רק בשלב חלוקת הרכוש בגין הגירושים, ולא במשך 17 השנים שחלפו מעת כריתתו; וכי למרות שהצדדים לא פעלו בהתאם לסעיף 17 להסכם הממון ולפיו יפנו לבית המשפט למשפחה כדי לאשר את ההסכם, הצדדים סברו שההסכם אושר על ידי נוטריון ופעלו בהתאם להוראותיו לאורך השנים, ועל כן ההסכם תקף.

בנוגע לנסיבות רכישת המגרש, נקבע כי המשיב, שהמגרש רשום על שמו, הוא שרכש את המגרש מכספו – הן באמצעות התמורה שקיבל ממכירת דירה שהייתה בבעלותו עובר לנישואים, והן באמצעות כספים שקיבל במתנה ממשפחתו – ולכן אין לעותרת זכויות במגרש. לעומת זאת, באשר לבית המגורים, בפסק הדין המשלים מיום 30.6.2021 נקבע כי העותרת הוכיחה שבית המגורים נבנה מכספים משותפים של הצדדים, ועל כן, לעומת המגרש, יש לחלק את שוויו בין בני הזוג.

עוד נקבע בפסק הדין כי אין לקבל כל טענה מצד העותרת ולפיה כוונת שיתוף ספציפי בנכס הרשום על שם המשיב גוברת על הסכם הממון, בין אם הוא אושר כדין ובין אם לאו. נקבע כי ככל שההסכם אושר על ידי בית המשפט, ברי כי הוא מחייב את הצדדים, וככל שההסכם לא אושר או לא היה בתוקף, עדיין ניתן לקבוע ש"עצם רשימת ההסכם ע"י הצדדים, מוכיחה כמאה עדים על כוונתם האמיתית, שהייתה לחוסר שיתוף מוחלט [...] כך שכל טענה באשר לכוונת שיתוף, לא תוכל לגבור על כוונת הצדדים המפורשת המובעת היטב בהסכם שערכו וחתמו ביניהם (ואף אם לא אישרוהו)".

4. הצדדים ערערו לבית הדין הגדול כך שהעותרת ערערה על פסק הדין ואילו המשיב על פסק הדין המשלים. בית הדין הגדול דחה את שני הערעורים, וקבע כי בית הדין האזורי ניתח באופן יסודי ומעמיק את העדויות והממצאים שהוצגו בפניו, וכי לא נפל פגם בפסקי הדין המצדיק את התערבותו. נקבע, בין היתר, כי המשיב רכש את המגרש מכספיו בלבד, וכי הן לפי לשון חוק יחסי ממון והן לפי הסכם הממון אין מקום לאזן את שווי המגרש עצמו. עוד נקבע כי בניית בית המגורים מומנה מכספים משותפים, שכן הצדדים לקחו משכנתא משותפת על הבית; וכי יש לחלק את שווי הבית בין הצדדים ולמנות שמאי שיישום את שוויו כיום.

מכאן העתירה שלפניי.

טענות הצדדים

5. במסגרת העתירה נטען, בין היתר, כי בתי הדין הרבניים הכריעו בסתירה מוחלטת לפסיקת בית משפט זה עת שנתנו תוקף להסכם ממון טרום נישואים שלא אושר בהתאם לסעיף 2 לחוק יחסי ממון; כי העותרת לא קיבלה אף טובת הנאה מהסכם הממון, אלא להיפך – היא נושלה מבית מגוריה; וכי המגרש והבית נרכשו ונבנו במהלך תקופת הנישואים תוך שהושקעו בו משאבים משמעותיים משותפים. עוד נטען כי בית הדין האזורי ביצע הפרדה מלאכותית בין המגרש והבית, וניתק בין הבית למקרקעין שעליו

הוא בנוי; וכי הפרדה זו הובילה לתוצאה מוקשית ולפיה המגרש הוא "נכס חיצוני" ואילו כלפי הבית יחול איזון המשאבים. לבסוף, העותרת טענה כי אף אם נכיר במגרש כ"נכס חיצוני", בית הדין האזורי בחן את האינדיקציות להוכחת "דבר מה נוסף" לגיבוש כוונת שיתוף ספציפית באופן שאינו עולה בקנה אחד עם אמות המידה שנקבעו בבית משפט זה; וכי שגה עת שקבע כי הסכם ממון טרום נישואים שלא אושר, עשוי לגבור, "כאמת מידה יחידה", על שיתוף בפועל של כ-10 שנים במקרקעין ובבית המגורים.

למען שלמות התמונה יצוין כי בהחלטתי מיום 27.11.2022, ניתן צו ארעי המעכב את פינוי העותרת ושני ילדי בני הזוג מבית המגורים מושא העתירה, עד למתן החלטה אחרת.

6. המשיב בתגובה טען כי דין העתירה להידחות על הסף מחמת חוסר ניקיון כפיים מצד העותרת, שכן אף היא סברה, לאורך שנות נישואיהם ועד להליך דנן, כי הסכם הממון אושר; וכי העתירה הינה בעלת אופי ערעורי מובהק ודי בכך כדי לדחותה, שכן בית משפט זה אינו יושב כערכאת ערעור על בתי הדין הרבניים.

לגופם של דברים, המשיב תמך יתדותיו בפסקי הדין של בתי הדין הרבניים, וטען, בין היתר, כי בצדק נקבע שהסכם הממון בתוקף, ואף אם נפל בו פגם אין בכך כדי להפקיע את תוקפו; כי העותרת הבינה היטב את הסכם הממון שעליו חתמה, ומשך שנים רבות הצדדים פעלו לפיו; וכי העותרת גם יצאה נשכרת מהסכם הממון, שכן הדירה שהייתה בבעלותה עובר לנישואים נותרה שלה. עוד נטען כי לא הוכחה כוונת שיתוף ספציפי שכן הסכם הממון מלמד מפורשות על כוונת הצדדים להפריד את רכושם; וכי עסקינן בקביעה עובדתית שבית הדין האזורי הכריע בה לאחר שניתח את הראיות והממצאים שהוצגו בפניו. המשיב טען כי הוכיח שרכישת המגרש מומנה מכספיו בלבד; כי ההבחנה בין המגרש לבית מוצדקת לנוכח הסכמת הצדדים בהסכם הממון ולפיה תמורה שתתקבל ממכירת הנכסים המופרדים תיחשב אף היא כנכס שאין לאזן את שוויו; וכי אף לפי הדין הכללי המגרש מהווה "נכס חיצוני", שכן המשיב החליף נכס מקורי שהחזיק בו עובר לנישואיו וכן כספי מתנה ממשפחתו, במגרש שרכש ונרשם על שמו.

7. היועץ המשפטי לשיפוט הרבני (להלן: היועץ המשפטי) טען כי הלכה למעשה, העותרת מערערת על הכרעותיהם של בתי הדין הרבניים, ואין מדובר בסוג המקרים שבהם בית משפט זה, בכובעו כבית משפט גבוה לצדק, יטה להתערב בהם. לגופם של דברים, היועץ המשפטי סבר כי השאלה מתי הסכם ממון שלא אושר הוא בעל תוקף מחייב הינה שאלה עובדתית מובהקת; כי על בסיס הממצאים והעדויות שהובאו באשר

לנסיבות עריכת ההסכם, בית הדין האזורי השתכנע כי הצדדים הבינו את תוכן ההסכם ומשמעותו, הכירו בתוקפו ופעלו בהתאם להוראותיו במשך שנות נישואיהם; כי הגם שהסכם הממון לא אושר כדין, יש לו תוקף חוזי מחייב במערכת היחסים בין בני הזוג ככל חוזה אחר; כי העותרת הפיקה טובת הנאה מהוראות ההסכם ועל כן אינה יכולה להעלות טענות בדבר היעדר תוקפו מטעמי תום לב, השתק ומניעות; וכי גם שיקולי צדק והוגנות מובילים למסקנה שיש ליתן לו תוקף. עוד סבר היועץ המשפטי כי אף לפי סעיף 5(א)(3) לחוק יחסי ממון יש לשקול את ההסכם הכתוב בין הצדדים; כי בצדק ניתן תוקף להסכם הממון הגם שאינו מהווה "הסכם ממון" כהגדרתו בחוק יחסי ממון, שכן ניתן לאכפו במסגרת הסדר המשאבים לפי סעיף 5(א)(3) לחוק; וכי לנוכח האמור יש לאזן בין הצדדים רק את שוויו של בית המגורים, ללא המגרש.

8. העותרת הגישה תשובה לתגובות המשיבים, בגדרה חזרה על טענותיה, ובין היתר, כי העתירה מעלה שאלות משפטיות עקרוניות, זאת בשל היותה הפעם הראשונה, למיטב ידיעתה, בה ניתן תוקף להסכם ממון שנעשה טרם הנישואים, אשר לא אושר בהתאם לקבוע בחוק יחסי ממון, ועל אף שכלל תניה מפורשת המורה על הצורך באישורו בפני בית משפט לענייני משפחה; וכיוון שההפרדה בין בית המגורים ובין המקרקעין עליהם הוא בנוי היא הפרדה תקדימית ומלאכותית. כמו כן, ביקשה העותרת כי יאפשרו לה לרכוש את חלקו של המשיב בבית המגורים בכדי שתוכל להישאר לגור בו.

9. ביום 4.4.2023 ניתנה החלטתי לפיה "העתירה הוגשה למעשה טרם ניתן פסק דין סופי, על פי שמאות שטרם בוצעה". הצדדים התבקשו לפנות לבית הדין האזורי על מנת שימנה שמאי מוסכם ויתן פסק דין סופי.

ביום 20.6.2023 הגישה העותרת הודעת עדכון ובה נמסר כי לפי שומה שנערכה למגרש, השווי הכולל של בית המגורים הוא 7,050,000 ש"ח, מתוכו שווי המגרש בלבד עומד על סך של 4,500,000 ש"ח; וכי ביום 19.6.2023 ניתן פסק דין סופי של בית הדין האזורי לפיו המשיב ירכוש את מחצית שווי הבית (ללא המגרש) מהעותרת, שכן נתונה לו זכות ראשונים לרכישה, ולשם כך ימונה כונס נכסים לביצוע הרכישה. בהודעתה ביקשה העותרת צו ארעי וצו ביניים אשר יקפאו את מימוש הרכישה על ידי כונס הנכסים. ביום 28.6.2023 הגיש המשיב הודעת עדכון מטעמו ובה נטען כי פסק הדין הסופי של בית הדין האזורי מדבר בעד עצמו; וכי בדעתו לרכוש מהעותרת את חלקה בבית המגורים.

10. לאחר עיון בעתירה ובנספחיה, בתגובות המשיבים לה, ובהודעת העדכון, הגענו לכלל מסקנה כי דינה להידחות על הסף.

כידוע, בית משפט זה, בשבתו כבית משפט גבוה לצדק, אינו יושב כערכאת ערעור על הכרעותיהם של בתי הדין הרבניים. התערבות מעין זו, תיעשה במשורה, וזאת במקרים קיצוניים של חריגה מסמכות, סטייה מהוראות החוק המכוונות לבית הדין הרבני, פגיעה בעקרונות הצדק הטבעי או כאשר נדרש סעד מן הצדק (ראו, מיני רבים: בג"ץ 5666/20 פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים, פסקה 5 (25.8.2020); בג"ץ 4149/21 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול, פסקה 4 (24.6.2021); בג"ץ 7502/21 פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים, פסקה 8 (11.11.2021)).

כך גם במקרה שלפנינו.

עיון בטענות העותרת מעלה כי אלו נושאות אופי ערעורי מובהק, ומכוונות לאופן שבו בתי הדין הרבניים קבעו את הממצאים העובדתיים, יישמו את הדין ושקלו את טיעוני הצדדים במקרה דנן. כך, באשר לתוקפו המחייב של הסכם הממון שלא אושר. על פני הדברים, דומה כי עסקינן בשאלה משפטית, אך כזו שכבר זכתה להתייחסותה של הפסיקה, והתשובה לה תלויה בנסיבות העניין ובהיבטים הנוגעים להתנהגות הצדדים ותום ליבם בהעלאת הטענה (וראו, לדוגמה, ע"א 3868/95 ורבר נ' ורבר, פ"ד נב(5) 817, 841 (1998); בע"מ 4547/06 פלוני נ' פלוני פסקה 9 (11.6.2006); ע"א 9126/05 פלונית נ' אלמוני פסקה ו' (26.1.2006); בע"מ 5142/10 פלונית נ' פלוני (25.7.2020) (להלן: עניין פלונית)).

ככלל:

"השאלה מתי עשוי להיות להסכם ממון שלא אושר תוקף מחייב היא שאלה משפטית מעניינת ושובת לב [...] ברם, בסופו של יום, שאלה הקודמת לה היא האם אכן נהגו הצדדים בהתאם לאמור בהסכם. המדובר בשאלה עובדתית מובהקת..." (בע"מ 7734/08 פלוני נ' פלונית, פסקה י"א (27.4.2010), הדגשה הוספה – י"ע).

טענות העותרת אינן עולות בקנה אחד עם הקביעות העובדתיות שנקבעו על ידי בית הדין (השוו עניין פלונית, פסקה ז). בענייננו, בית הדין האזורי בחן את הראיות והעדויות שהוצגו בפניו, וקבע שלהסכם הממון יש תוקף המחייב את הצדדים לנוכח

הסכמתה החופשית של העותרת בעת החתימה על ההסכם; התנהלות הצדדים בהתאם להוראותיו משך שנים רבות שבהן היו נשואים; וטובות ההנאה שהעותרת קיבלה מההסכם שכן הדירה שהייתה בבעלותה עובר לנישואים לא נשללה ממנה, וכן בית המגורים של הצדדים חולק ביניהם.

כך גם באשר לקביעות בית הדין האזורי בנוגע לנסיבות רכישת המגרש ובניית בית המגורים בנווה אילן. עסקינן בממצאים שבעובדה שהתבררו על ידי הערכאה הדיונית, והובילו למסקנה כי המגרש נרכש מכספו של המשיב, ואילו הבית נבנה מכספים משותפים של בני הזוג. כידוע, בקביעות מהסוג האמור, אין דרכו של בית משפט זה להתערב ודי בכך כדי לדחות את העתירה על הסף.

11. למעלה מן הצורך, ומבלי לטעת מסמרות, אעיר כי כשלעצמי, אני סבור שטענות בעניין כוונת שיתוף ספציפי יכולות בנסיבות מסוימות לגבור על הסכם ממון שלא אושר שבני זוג ערכו עובר לנישואים. כאמור, בית הדין האזורי קבע כי אין כל משקל לטענת העותרת ולפיה הייתה כוונת שיתוף ספציפי בנכס הרשום על שם המשיב בלבד; וכי אף אם ההסכם לא היה בתוקף, הרי שעצם עריכתו "מוכיחה כמאה עדים על כוונתם האמיתית". אכן, עריכת ההסכם על ידי הצדדים עשויה להוות אינדיקציה המעידה על כוונת הצדדים להפריד את רכושם, אולם, לטעמי, אין בכך כדי לשלול באופן גורף כוונת שיתוף ספציפי בכל מקרה שבו הצדדים ערכו הסכם, קל וחומר במקרים שבהם ההסכם לא אושר או שאינו תקף, בחלוף שנים רבות מעת כריתתו, ובמיוחד מקום שהתנהגות הצדדים לאורך השנים יכולה להתפרש כשינוי ההסכם מכוח התנהגות. כל מקרה ונסיבותיו. מכל מקום, בנסיבות שתוארו לעיל, אין בכך כדי להטות את הכף לעבר קבלת העתירה.

12. אשר על כן, העתירה נדחית.

במכלול הנסיבות, אין צו להוצאות.

ניתן היום, י' בתמוז התשפ"ג (29.6.2023).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט